

Lietuva ir lietuviai Imanto ir Rimanto Zieduonių knygoje *Palietuvėlė (Leišmalė)*

V i g m a n t a s B U T K U S

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Pagrindinės sąvokos: *imagologija, paribio literatūra, palietuvė, lietuvių ir Lietuvos vaizdinys.*

Įvadas

Klausimai apie Lietuvos, lietuvio (-ių) vaizdinį kokios nors kitos tautos, šalies literatūroje, mene, kultūroje, žiniasklaidoje ar kitose viešose sferose visada buvo ir yra aktualūs. Labai dažnai jie problemiški, kartais – emociškai jautrūs, ypač kai vaizdinys yra ne itin malonus, atsiradęs nepagrįsto generalizavimo ar panašiu būdu, plačiai išviešintas. Pakanka prisiminti garsaus Holivudo aktoriaus Melo Gibsono pasisakymą viename jo interviu 2001 m. apie paplūdimiu atslenkančius „aštriadančius lietuvius“, ginkluotus beisbolo lazdomis (žr. *LKA*).

Turbūt pačios ryškiausios, išbaigčiausios Lietuvos, lietuvio vaizdinio panoramos kitų tautų literatūrose yra pateiktos dviejose 2011 m. išėjusiose knygose: Algio Kalėdos monografijoje *Mitų ir poezijos žemė. Lietuva lenkų literatūroje* ir Nijolės Vaičiulėnaitės-Kašelionienės monografijoje *Lietuvos įvaizdis prancūzų literatūroje (iki XX amžiaus): vienos barbarybės istorija*. Fragmentiškesnių, siauresnės imties tokio pobūdžio tyrimų būta ir anksčiau. Verta paminėti dar tarpukariu Vienos universitete apgintą Igno Skrupskelio disertaciją *Die Litauer in der deutschen Literatur des 18. Jahrhunderts* (1932), kurios vertimą *Lietuviai XVIII amžiaus vokiečių literatūroje* 1967 m. Romoje išspausdino Lietuvių katalikų mokslo akademija. Svarbūs šios srities tyrimai publikuoti Vytauto Kubiliaus knygoje *Lietuvių literatūra ir pasaulinės literatūros procesas* (1983), atskirai minėtina Reginos Sinkevičienės studija *Lietuva Johaneso Bobrovskio kūryboje* (1990).

Žinoma, esama ir daugiau darbų, kuriuose bandoma atsekti, interpretuoti įvairius lietuviškumo, lietuviybės pėdsakus nelietuviškai rašytuose literatūros kūriniuose, kaip ir tokių darbų, kurie skirti „atvirkščiai“ problematikai – kitataučių (įsi)vaizdavimui lietuvių literatūroje. Iš pastarųjų, pavyzdžiui, paminėčiau visai neseniai žurnale *Naujasis židinys-Aidai* pasirodžiusį išsamų Viktorijos Šeinos straipsnį „Priešas, svetimkūnis, kenkėjas: lenko vaizdinys tarpukario lietuvių literatūroje“ (2018).

Gręžiantis į pasirinktąją temą, reikia konstatuoti, kad ji yra reflektuojama nepaleidžiant iš akiračio, o iš dalies ir tiesiogiai aktualizuojant ilgametę, turtingą, turiningą Lietuvos ir lietuvių vaizdavimo latvių raštijoje, literatūroje istoriją ir palyginti neretus, conceptualius, tačiau iš esmės atskirais fragmentais likusius šios istorijos tyrimus literatūrologų darbuose. Pirmiausia, žinoma, turimi omenyje Kęstučio Nastopkos ir Silvestro Gaižiūno tyrimai apie atskirus reikšmingus latvių literatūros kūrinius, autorius, kuriuose ar kurių kūryboje įvairaus pobūdžio lietuviškosios realijos užima svarbią vietą (žr. N a s t o p k a 1971, 62–79, 131–143; G a i ž i ū n a s 1989, 83–152; G a i ž i ū n s 1990).

Straipsnis rengiamas siekiant dvigubo tikslo: išanalizuoti, kokie Lietuvos ir lietuvių vaizdiniai iškyla ir dominuoja Imanto ir Rimanto Zieduonių (*Imants Ziedonis*, 1933–2013; *Rimants Ziedonis*, g. 1962) knygoje *Palietuvėlė (Leišmalitė*, 2012), kad vėliau šią analizę būtų galima integruoti į plačios apimties monografinį tyrimą apskritai apie Lietuvos ir lietuvių paveikslą, jo raidą latvių literatūroje, suprantama, ribojantis klasikine literatūra, klasikiniiais kaimynų autoriais. Šis tikslas suponuoja būtinybę realizuoti tris pagrindinius uždavinius: 1) išryškinti *palietuvės (leišmale)* apibrėžtis ir specifiką, 2) pasitelkti literatūrologinę komparatyvinę imagologiją kaip tokiam tyrimui adekvačiausią bendrąją metodologinę platformą, 3) intensyviausiai aktualizuoti turbūt vieną pagrindinių pasirinktosios metodologijos, konkrečiau, tradicinės jos pakraipos, siūlomų analizės būdų – atidų vienos šalies / tautos vaizdinio kitos tautos literatūros kūriniuose fiksavimą, klasifikavimą ir kontekstinį analitinį vertinimą.

Kaip į parankiai produktyvią daugiausia orientuojamasi į tą imagologijos sampratą, kurios nuosekli ir išsami sintezė yra išdėstyta Malgorzatos Świderskos knygos, skirtos imagologinei Fiodoro Dostojevskio kūrybos analizei, teorinėje dalyje. Autorė objektyviai ir sykiu kritiškai aiškinasi pagrindinius pasirinktosios metodologijos principus, atramines, esmines jos sąvokas: paveikslas (vaizdinys, įvaizdis), imagotipas, stereotipas, prototipas, klišė, mitas ir kt. (Ś w i d e r s k a 2001, 21–132).

Bene konceptualiausiai šiuolaikinės imagologijos postulatus literatūrinėje balistikoje, konkrečiau, lyginamuosiuose XXI a. lietuvių ir latvių literatūrų tyrimuose pastaruoju metu taiko Laura Laurušaitė. Daugelis jos įžvalgų vertos atidaus dėmesio ir aktualizavimo žvalgant šio straipsnio objektą, pavyzdžiui, ši: „Imagologas – tai pirmiausia įvaizdžių klasifikuotojas, nes, norint iš literatūros tekstų rekonstruoti bendruosius nacionalinio charakterio štrichus, reikia užmesti tankų empirinį tinklėlį, kuris padėtų apibendrinti, tipologizuoti“ (L a u r u š a i t ė 2019, 44). Galima būtų tik papildyti, kad tam tikra prasme savitu pirminiu etnoįvaizdžių „klasifikuotoju“, „tipologizuotoju“ iš dalies turbūt jau laikytinas ir tuos etnoįvaizdžius savo tekstuose atspindintis ar kuriantis arba perkuriantis, modifikuojantis, revizijuojantis rašytojas.

Tokiais rašytojais laikyčiau knygos *Palietuvėlė* autorius. *Palietuvėlė*, mano žiniomis, nėra sulaukusi kokių nors atskirų išsamesnių akademinų apžvalgų ar in-

terpretacijų Latvijoje. Kaip vienintelę publikuotą šios knygos analizę turiu pristatyti savo straipsnį (žr. B u t k u s 2018). Jame iš dalies aptarta ir lietuvių vaizdinio tema, tačiau ten jos aptarimas toli gražu nebuvo išsamus ar tuo labiau išbaigtas ir vientisas nei metodologine prasme (imagologinė perspektyva buvo tik viena iš kelių), nei empirine prasme (pateikti tik bendriausi temos štrichai, neperteikta ir neapibendrinta teminės medžiagos įvairovė, pritrūko vietos platesnei pavyzdžių paletai bei jų koloritui pailiuoti).

Lietuvos paribio paradigma latvių literatūroje ir palietuvės (*leišmale*) apibrėžtys latvių kalboje

Braižydamas literatūrinės baltistikos kontūrus, Gaižiūnas įžvalgiai pastebėjo:

Atskiros dėmesio literatūrinėje baltistikoje (visų pirma – imagologijoje) nusi-pelno Latvijos ir Lietuvos paribio literatūra bei jos kūrėjai Rainis, V. Plūduonas, J. Akurateris, J. Jaunsudrabinis, Aspazija, A. Brigaderė, Sudrabų Edžus, J. Janševskis, šiuolaikiniai rašytojai K. Skujeniekas, N. Kalna, A. Caunė ir kiti. Paribio latvių rašytojų sukurta literatūra – latvių klasikos aukso fondas. Jų kūriniuose Lietuva ir lietuvių kultūra iškyla ne kaip knyginė realija, o kaip spalvingas vaikystės vaizdiny-s, lydintis visą gyvenimą, kartais įgyjantis netgi romantizuotą pavidalą. Ribos, pasienio situacija ugdė šių latvių klasikų ir jų veikėjų nacionalinio ir dvasinio atvi-rumo pojūtį, žadino baltiško bendrumo jausmus (G a i ž i ū n a s 1989, 26).

Akivaizdu, kad *Palietuvėlė* įsikomponuoja būtent į šią literatūrinę paradigmą, tik kiek kitokiomis konfigūracijomis nei išvardytų rašytojų kūriniai, – tam tikra prasme paradigmą galbūt net apibendrindama, „vainikuodama“. Mat Zieduoniai, skirtingai nei Rainis (tikr. *Jānis Pliekšāns*, 1865–1929), Ana Brigaderė (*Anna Bri-gadere*, 1961–1933), Knutas Skujeniekas (*Knuts Skujenieks*, g. 1936), Albertas Caunė (*Alberts Caune*, 1917–2011) ar kiti paminėtieji bei nepaminėtieji kūrėjai, su Latvijos ir Lietuvos paribiu nėra susiję biografiškai, tad aptariamoji jų knyga kvalifikuotina ne tik ir ne tiek kaip paribio literatūra, bet labiau kaip literatūra *apie* paribį. Tai nemažai ką keičia, pirmiausia – išeities pozicijas ir jų lemiamas požiū-rio, žvilgsnio perspektyvas, santykį su tema.

Pastarąjį santykį pavadinčiau „apglėbiančiu“, iš dalies gal net reziuumuojančiu, nes jis apima, aktyviai ar pasyviau, tiesiogiai ar užuominomis įtraukia, integruoja Gaižiūno minimą raštijos tradiciją. Tai reiškia, kad aprašydami palietuvę Zieduo-niai dažnai pasitelkia jos vaizdinius, apibūdinimus, vertinimus iš ankstesnės pari-bio literatūros: cituoja, parafrazuoja, referuoja Brigaderės, Janio Jaunsudrabinio (*Jānis Jaunsudrabiņš*, 1877–1962), Jekabo Janševskio (*Jēkabs Janševskis*, tikr. *Jēkabs Janovskis*, 1865–1931) ir kitų žinomų bei mažiau žinomų autorių tekstus. Pavyzdžiui, Alfredo Lejos (*Alfrēds Leja*, 1927–2020) vaikystės atsiminimų knygą *Amžinai liejasi nesibaigianti šviesos srovė (Mūžam nebeidzama gaismas straume līst*, 2000), kurioje rašoma, esą „lietuviškai [*leitiski*] galima išmokti greitai, reikia tik suvalgyti rūgštų obuolį ir tada jau galima marmaliuoti [*žleberēt*]“ (cit. iš Z i e - d o ņ i 2012, 97–98). Cituojamas Žanio Skudros (*Žanis Skudra*, 1924–1994) ran-

kraštis apie jo gimtojo Bileikių (*Bileiki*) kaimo praeitį, kai šis kaimas dar priklausė Lietuvai (1918–1922 m.): „Mes čia gyvenome leišiuose, ne Lietuvoje [*leišos, nevis Lietuvā*]; niekada nesakydavo kitaip kaip tiktai „leitis“, „leišiai“ [*„leitis“ „leiši“*], o leišiai savo ruožtu nesakydavo „latvietis“, tokio žodžio nebuvo, bet – „latvis“. Pavyzdžiui: „Kasten eja, žmogus a latvis?“ Kas ten ėjo, žmogus ar latvis?“ (cit. iš *ibid.*, 240). Ne vienoje vietoje cituojama ar perpasakojama kiek šiauriau Žagarės esančiame Bukaišių valsčiuje (*Bukaišu pagasts*) gimusio ir augusio Roberto Sėlio (*Roberts Sēlis*, tikr. *Roberts Vasjulis-Hermanis-Erkmanis*, 1884–1975) memuarų knyga *Aš pasakoju apie save. Palietuvėje (Es stāstu par sevi. Leišmalē, 1974)*.

Pažymėtina, kad Zieduoniai ne tik telkiasi su viena ar kita konkrečia aprašoma palietuvės vieta susijusių tekstų epizodus, fragmentus, bet ir ragina savo knygos adresatą studijuoti tuos tekstus savarankiškai. Ragina ir nurodydami konkrečius šaltinius: „Tačiau šią knygą [Alfredo Lejos *Amžinai liejasi nesibaigianti šviesos srovė*] iš tikrųjų reikia kiekvienam skaityti pačiam“; ir pasitikėdami skaitančiojo kompetencija, išsradingumu susirandant reikiamą lektūrą: „Apie tai [apie legendinę suirusios pilies griuvėsių sieną „tarp Lietuvos, Žemaitijos ir Kuržemės“] ieškokitės literatūros patys“ (*Ibid.*, 99; 67 [66]).

Minimoji Latvijos ir Lietuvos paribio literatūros paradigma *Palietuvėlėje*, kaip sakyta, apibendrinama, „vainikuojama“ ne tik dėl to, kad į ją yra integruota ir joje pakankamai konceptualiai intertekstualizuota, reflektuota atitinkama ankstesnė rašties tradicija, bet pirmiausia dėl to, kad joje sistemingai aprėpiamas ir aprašomas visas apie 580 km ilgio dviejų valstybių pasienis. Aprašomas autoriams juo keliaujant – tiesiogiai ir mintimis – maždaug penkiolika metų: paskutinįjį XX a. penkmetį ir visą pirmąjį XXI a. dešimtmetį, renkantis įvairiais požiūriais daugiasluoksnį (kultūrologinį, socioantropologinį, kraštotyrinį ir pan.) aprašymo rakursą ir kultūros publicistikai būdingą stilistiką, kuri dažnoje vietoje, ypač Imanto Zieduonio rengtose knygos dalyse, pereina į eseistinę, o kartais – į artimą poetinei prozai stilistiką.

Per visus 630 knygos puslapių nuosekliai keliaujama nuo Baltijos pajūrio į rytus, Baltarusijos link, suprantama, pagrindinį dėmesį sutelkus ties latviškąja sienos puse, kuri ir yra vadinama Palietuvėle (*Leišmalė*). *Leišmalė* – tai mažybinė žodžio *leišmale* ‘palietuvė’ forma.

Dabartinės latvių kalbos žodyne žodis *leišmale* yra aiškinamas taip: ‘Latvijas novads gar Lietuvus robežu’ (‘Latvijos regionas (kraštas) palei Lietuvos sieną’) (*MLVV*). Taip pat jį apibrėžia ir kiti žodynai, pavyzdžiui, *Latvių literatūrinės kalbos žodynas (Latviešu literārās valodas vārdnīca)*. Reikia akcentuoti, kad šis žodis Latvijoje buvo ir yra funkcionalus, gyvas ir pakankamai dažnas, kad jo visais šiais požiūriais, mano stebėjimu, negalima lyginti su gerokai retesniais lietuvių atitikmenimis „palatvijys“, „palatvys“ ar „palatvė“. Žodžius „palatvijys“, „palatvė“ *Lietuvių kalbos žodynas* apibrėžia kaip ‘vietą, teritoriją prie Latvijos’ (*LKŽ*), o žodį „palatvė“ *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* aiškina taip: ‘vieta palei sieną su Latvija’ (*DLKŽ*), kaip variantą iš papildymų kartotekos pateikdamas ir žodį „palatvys“.

Kaip nurodo žodyninės apibrėžtys, tai, kas Latvijoje įvardijama daiktavardžiu *leišmale* ('palietuvys'), iš tikrųjų daug labiau suvokiama kaip *regionas*, *kraštas*, t. y. kaip vientisė, mentalinė, antropologinė prasme sutelktė erdvė, turinti savitą „veidą“, nei tai, kas Lietuvoje įvardijama daiktavardžiais „palatvė“, „palatvys“, „palatvijys“, kurie nėra taip suvokiami. Jie labiau išsiaiškinami kaip „taškinės“ atskiros vietos, fragmentuotos teritorijos atkarpos palei sieną su Latvija (dėl šių žodžių, jais žymimų realijų apibrėžčių dar žr. N o r e i k a i t ė 2020). Tokį skirtumą iliustruoja ir faktas, kad daiktavardis *leišmale* kartais rašomas didžiąja raide, suvokiant jį kaip tikrinį, tuo tarpu lietuviškieji atitikmenys taip nėra traktuojami ir didžiąja raide nerašomi. Be to, *leišmale* gerokai dažniau figūruoja latvių rašytojų tekstuose ir kaip žodis, ir kaip juo žymimas reiškinys nei „palatvė“ – lietuvių rašytojų tekstuose.

Visos minimos palietuvės reikšmės ne tik akivaizdžiai patvirtinamos, bet ir įtikimais pavyzdžiais iliustruojamos būtent Zieduonių knygoje. Tarkime, vienas jos herojus, gyvenantis netoli Daugpilio, tiesiogiai prisipažįsta: „esu Palietuvės žmogus“ (*esmu Leišmales cilvēks*), kita, gyvenanti netoli Elejos, atvirauja išgyvenanti su Palietuve daug didesnę jutiminį tapatybinį ryšį nei su tradiciniu Žiemgalos etnografiniu regionu (Z i e d o n ė 2012, 612; 342) ir pan. Tokiu būdu Palietuvė (šiuo atveju reikia didžiosios raidės) iškyla kaip savitas *emocinis* regionas, su kuriuo vienaip ar kitaip tapatinamasi, kuris kuria tam tikrą specifinį su juo besitapatinančiųjų identitetą. Vienas iš knygos pasakotojų mėgina taip apibendrinti pastarojo regiono būdą: „Kiek esu pastebėjęs, Palietuvės pasienis yra vangus galvojime“ (*ir kūtra domāšanās*) (Ibid., 75).

Svarbu akcentuoti, kad daiktavardis *palietuvė*, juo įvardijama teritorija ne visais atvejais buvo suprantami taip, kaip čia, remiantis žodyninėmis definicijomis ir kita medžiaga, aiškinama. Apie tai byloja kad ir pavyzdys iš tarpukariu nereguliariai leisto leidinio *Latviai Užsienyje (Latvji Ārzemēs)*. Anoniminėje žinutėje cituojamas Latvijos pasiuntinys JAV Liudvikas Sėja (*Ludvigs Sēja*, 1885–1962), teigiantis: „Lietuvoje [latvių yra] iki 30000, kurie daugiausia gyvena arti sienos – taip vadinamojoje 'Leišmalėje' [*tā sauktajā „Leišmalē“*]“ (300.000LĀ 1926). Šiuo atveju palatvė gana paradoksaliai, netgi kurioziškai aukšto rango diplomato pavadinama *Leišmale* – Palietuviu.

Lietuvių ir Lietuvos vaizdinių įvairovė, dinamika, kaita

Knygoje iškylantis Lietuvos ir lietuvių vaizdinys yra gana nevienareikšmis, jo emocinis ir kitoks vertinimas svyruoja, nors yra žymiai labiau teigiamas nei priešingai. Kita vertus, šis vaizdinys dažnai netampa semantinė ir kitomis prasmėmis savarankišku teksto elementu, bet atlieka tam tikrą atspindžio funkciją, t. y. pasitarnauja palyginimui, savotiškam įsivertinimui: fiksuojama, kaip jo akivaizdoje analogiškais aspektais atrodo ar atrodo Latvija ir latviai. Lygindami abi kaimynines tautas, valstybes, autoriai stengiasi ieškoti dėsningumų, argumentų, mėgina išlikti objektyvūs, atspindėti realią situaciją, tačiau taip elgiasi toli gražu ne visada.

Dažnai jie tiesiog vadovaujasi kelionės po palietuvę metu patirtais subjektyviais įspūdžiais ar net dar prieš kelionę turėtomis nuojautomis, nuostatomis, susikurtais įsivaizdavimais.

Kaip kone visiškai atskirą lietuvių grupę pirmiausia reikia paminėti knygoje epizodiškai pasirodančius į latviškąją visuomenę integruotus Latvijos lietuvius, atskiras jų bendruomenes, gyvenančias konkrečiose pasienio vietose. Vienais atvejais jie pristatomi vien tik kaip bendras kolektyvinis vienetas, pavyzdžiui, paminint statistinius, procentinius skaičius ar panašiai: „32 % gyventojų čia [Duvzarės žemėje] yra lietuviai. Vienas trečdalis“ (Z i e d o ū i 2012, 93; dar žr. *ibid.*, 376, 506, 541 ir kt.). Kitais atvejais jie daugiau ar mažiau charakterizuojami, portretuojami, pavyzdžiui, kaip į Latviją nutekėjusios Goda iš Naujosios Akmenės ar Marytė (*Mārīte Grīgāne*) iš Šiaulių (*Ibid.*, 281–282, 407–408). Integruotieji lietuviai *Palietuvėlėje* suvokiami kaip savieji¹, nedaroma kone jokia skirtis tarp jų ir pasienio latvių, nebent pabrėžiama, kad jų gyvenimiškoji biografinė patirtis šiek tiek įvairesnė ir latviška tartis kartais yra kitokia, specifinė. Tarkime, minėtoji Marytė latviškai kalbanti „su lengvu, minkštu lietuvių akcentu“ (*Ibid.*, 407).

Tiesa, būtent kalbinis, kaip, beje, ir apskritai etninis lietuvių artimumas latviams knygoje yra nesyk pabrėžiamas, bet netampa, – o lyg ir būtų galima to tikėtis – reikšmingesniu jos motyvu. Viena įdomesnių tokio artimumo apraiškų laikytini pasakojimai apie kažkokios „maišytos“, „tarpinės“ kalbos fragmentišką egzistavimą vienoje ar kitoje palietuvės vietoje, kur stebima ne gausesnė ir sėslesnė lietuvių imigracija į Latviją, bet dinamiškesnė jų migracija tarp abiejų valstybių. Aprašoma, kaip iš Lietuvos atėdinėjantis samdomas darbininkas „kalbėjo pusiau latviškai, pusiau lietuviškai“ (*Ibid.*, 344), kaip sistemingoje kelionių tarp Latvijos ir Lietuvos būsenoje gyvenęs moterų kolektyvas netoli Subatės kalbėjo „keista maišyta latvių-lietuvių kalba, sulatvindavo lietuviškus žodžius“ (*Ibid.*, 541), kiti panašūs atvejai. Tačiau, jeigu užsimenama apie kalbinio arba kitokio *konkrečių* senųjų baltų genčių (sėlių, kuršių) substrato apraiškas paribyje, jis Zieduonių daugiausia yra susiejamas vien tik su latvių kalba ir etnosu (žr., pvz., *ibid.*, 456–457). Nors ir pripažįstant, kad „[s]eniausiojoje istorijoje negalim latvių ir lietuvių etnosų tikrai atskirti, sėliai, kuršiai ir žemaičiai (žiemgaliai) – tai bendroji mūsų genetika [*tā ir mūsu kopīgā ģenētika*]“ (*Ibid.*, 493).

Anot Šwiderskos, klaidinga būtų manyti, kad koks nors nacionalinis stereotipas apie kitą tautą, kuris komplikuotais ryšiais paprastai būna susijęs su tam tikru neigiamu išankstiniu nusistatymu (*Vorurteil*), gali būti nuolatos ir visiškai tapatinamas su nacionaliniu tos tautos vaizdiniu, paveikslu, t. y. kad nusistovėjęs (stereotipinis) kolektyvinio tautinio vaizdinio „šablonas“ visada daugiau ar mažiau sutaps su konkrečia tekstine to vaizdinio realizacija (žr. Š w i d e r s k a 2001, 43–47, 63–64 ir kt.).

Itin iliustratyvus tokios nesutapties atvejis figūruoja *Palietuvėlėje*. Jį galbūt net būtų galima pavadinti chrestomatiniu atveju, fiksuojančiu radikalų požiūrio, ver-

¹ Pvz., Augstkalnės situacija, kurią galima laikyti tipine, apibūdinama taip: „Visi [vietos lietuviai] asimiliavosi ir eina į latvių mokyklas“ (*Ibid.*, 314).

tinimo persikeitimą, paties stereotipo dekonstrukciją. Istorinėje, sociokultūrinėje, netgi psichokultūrinėje latvių atmintyje maždaug nuo devynioliktojo amžiaus paskutiniųjų dešimtmečių iki pat dvidešimtojo amžiaus vidurio, iki antrojo sovietmečio formavosi ir įsitvirtino apibendrintas, stereotipizuotas lietuvių tipažas *leišu nabags* ('lietuvių elgeta'). Nesigilinant į jam įsitvirtinti palankias ilgalaikes socialines, ekonomines ir kitokias objektyvias priežastis, pakaks pažymėti, kad pirminė teritorija, kurioje jis prigijo, buvo būtent palietuvė, o turbūt vienas svarbiausių jo išplitimo kanalų – minėtoji Latvijos ir Lietuvos paribio literatūra, konkrečiai latvių literatūros klasika tapusi Janio Jaunsudrabinio autobiografinė proza, jo vaikystės prisiminimų knygos.

Zieduonių knygoje tiek autorine kalba, tiek jos herojų pasienio gyventojų lūpomis įvairiais būdais teigiama, kad lietuvių kaip elgetų, t. y. kaip už latvius neturtingesnės, vargingesnės tautos, vaizdinys yra pasenęs, nebeatitinkas naujųjų laikų realybės, kad dabar esą netgi priešingai: ne tokie verslūs, aktyvūs, dėl to neturtingesni yra latviai. Viena knygos herojė, gyvenanti netoli Vilcės, sako:

Jie [lietuviai] yra geresni darbininkai. Tačiau kažkada buvo tikrai lietuvių elgetos [*leišu nabagi*]. Mūsų močiutė apie lietuvius siaubingai paniekinamai kalbėdavo. Kai aš kažkada apsilvilkau mėlyną su ruda – tokį spalvų derinį, – ji maivėsi, vaipėsi, raukėsi jau ir taip raukšlėtu veideliu ir sakė, kad aš atrodau kaip tikra lietuvių elgeta [*ka es izskatoties pēc riktīga leišu nabaga*]. Toji kvaiša lietuvė! Tas bukagalvis leišis! [*Tā dullā leitene! Tas stulbais leitis!*] Ji turėjo įprotį taip plūstis. Bet žiū, tie lietuvių elgetos savo darbu susikūrė kažką savo. Žiemgaliai² tuo metu, kai lietuviai dirbo, kariavo su žaliuoju drakonu [*cīnījās ar zaļo pūķi*] (Z i e d o ņ i 2012, 342).

Lietuviai *Palietuvėlėje* daugeliu atvejų suvokiami ir pristatomi, aprašomi kaip aktyvesni, apsukresni, turtingesni tiek apskritai, tiek gilinantis į atskiras sritis: prekybą, pramonę, žemės ūkį. Štai kelios tipiškos iliustratyvios citatos iš skirtingų knygos vietų: „Geresni darbininkai esą lietuviai, jie nukonkuruoja latvius, ypač statybose“, jie pareigingesni, „apsukresni, darbštesni, <...> turi labiau išreikštą proveržio [*izraušanās*] geną“, „[j]ie ten, Lietuvoje, geriau moka gyventi <...> Jau sovietų laikais geriau gyveno. Mes pas juos važiuodavome produktų, o mūsiškiai tik Maskvą maitino. <...> Jie yra tokie pareigingesni“ (Ibid., 330, 342, 620). Teigiama, kad ir specialiosios žemės ūkio ir kaimo plėtros pasirengimo narystei Europos Sąjungoje programos SAPARD lėšos lietuvių panaudotos daug racionaliau, kad Lietuvoje daugiau raguočių bandų, kad lietuvių „Litagra“ dirbanti daug efektyviau už analogiškas Latvijos įmones, todėl jos paslaugomis naudojasi nemažai latvių ūkininkų iš palietuvės ir t. t. (žr. Ibid., 109, 357, 559).

² Turimi mintyje Žiemgalos latviai. Alkoholizmo motyvas knygoje apskritai svarus, o nere-tai, kaip ir cituotu atveju, siejamas su tikru ar tariamu lietuvių pranašumu, kurie alkoholio esą vartoja mažiau. Tipiški pavyzdžiai: „– Lietuviai veikia, dirbuojasi. Latviai geria ir nyksta, – taip čia [latvių Nidoje, kuri yra kiek šiauriau Būtingės] vietiniai patys apie save kalba“, „Klausiu, ką čia, Ukruose, žmonės daro. Aukščiausias ir toks tarsi protingiausias [iš vietinių pašnekovų] sako: / – Geria“ (Ibid., 10, 290). Ukrai (*Ukri*) – kaimas prie Lietuvos sienos, ruože tarp Naujosios Akmenės ir Žagarės.

Kartais (neva dar nuo sovietmečio besitęsiantis) Lietuvos pranašumas ūkio, ekonomikos srityje atskleidžiamas netiesiogiai ar ne visai tiesiogiai, pavyzdžiui, aprašant kraštovaizdį: „Mes važiuojame palei Lietuvos sieną. Už latvių trobelių tolumoje [Lietuvoje] geležinkelis ir modernus plentas su baltais kelio stulpeliais ir mirgančiais atšvaitais. Vedantis į didelės gamyklos miestelį Mažeikius ir čia pat į Skuodą. Bet šioje pusėje [Latvijoje] – džiunglės. Ir sunku pasakyti, ar kryžiuočių laikais čia buvo lietuvių ar latvių, ar kuršių gyvenimas [*te bija leišu vai latviešu, vai kuršu dzīve*]“ (Ibid., 57). Užuomina į geografinį „baltiškąjį sinkretizmą“ viduramžiais skirta dar labiau išryškinti kontrastą tarp konkrečioje pasienio vietoje matomos „džiungliškos“ Latvijos ir „modernios“ Lietuvos.

Visos tendencijos palankiau vertinti lietuvius ir Lietuvą tvirtu apibendrinimu, išsakytu knygos pasakotojų lūpomis, galima laikyti šį autoironišką sakinį, kuriam žaidžiama populiariais nacionaliniais stereotipais: „Dabar jau lietuviai pamažu galėtų pradėti įvesti frazę ‘latvių elgetos’ – greta ‘žirgo galvų’“ [*Nu jau leiši pamazām varētu sākt ievest frāzi „latviešu nabagi“ – blakus „zirgu galvām“*] (Ibid., 155–156). Šiame žaidime galima justti ir globėjiskos didaktikos gaidas, adresuotas „saviškiams“, ir latvių raštijos, literatūros istorijoje ryškių tradicijų romantizuoti, poetizuoti Lietuvą, ypač jos istoriją, savitą tāsą³.

Norint pailiustruoti šios tradicijos veikimą, jos modifikacijas, būtina pateikti ir pakomentuoti ilgą citatą:

Čia, ant šio kalno, Malkalno [*Mālkalnā*], reikia pasikrauti ir nesigėdyti tos baltiškos didybės, kuri atplūsta iš Lietuvos. Skuodo mūšyje čia pat už Lūšės upelio žemaičių kariuomenė (apie 3000 vyrų) sumušė Livonijos ordiną... Vėjai nuo Lietuvos yra sodrūs ir sklidini [*pilni un piesātīnāti*]. Čia netoliese, dešiniau, plyti Nevėžio-Žiemgalos lyguma, Žemaitijos lyguma. Iš šios pusės brolių galima mokytis didžiųjų dalykų. Nes lietuviai turi istoriškai įaugusį „saviataskaitos sistemiškumą“ [*„pašatskaites sistēmisms“*]. Tai mano sugalvotas terminas, ir aš nežinau, kaip būtų dar geriau šį reiškinį įvardyti. Jie atsiskaito ir auga, atsiskaito ir auga, ir tai jiems ateina iš katalikybės, kuri Lietuvoje išmokiusi (ir primetusi) išpažinties ritualą. Tai ne tik ritualas. Tai yra ir psichosomatinis gydymasis, savo fizinės ir dvasinės struktūros harmonizavimas.

Tipinis lietuvis periodiškai save reziuumuoja, „suveda galus“ [*savelk galus kopā*] ir tik tada eina pas kunigą išpažinties, kuomet savo vidinę atskaitą išpažinties metu suredaguoja ir išgyvena dar preciziškiau. Nevalia gi nueiti į bažnyčią ir kažką šiaip plepėti. Mintis reikia susitvarkyti, ir netgi jeigu jis nori kunigui ar net Dievui pameluoti, net tokiu atveju būtina dar geriau, stropiau savo darbus išsianalizuoti ir sau susiformuluoti. Taip gimsta tautos diplomatija. Taip atsirado J. Paleckio ir A. Brazausko diplomatija. Ją turi kiekvienas lietuvis [*Tā ir katrā lietuvietī*], diplomatinė Lietuvos galia yra daug, daug stipresnė negu Latvijos.

Stipresnis yra ir psichologinis stabilumas ir visuomeninis apsikrumas. Mūsų laikraščiai praneša, kad, anot Lietuvos prekybos firmos „Vilniaus prekyba“ atstovo Latvijoje Gintaro Marcinkevičiaus, jie savo rinkos dalį Latvijoje numato padidinti iki 30 %, *Maxima* parduotuvės konkuruoja su RIMI parduotuvėmis.

Kai Vėjo motė čia, Malkalne, atlyguoja iš Lietuvos pusės, ji niekuomet neateina tuščiomis, bet atsineša kažkokią baltišką galią (Z i e d o n i 2012, 137).

³ Apie šią tradiciją žr. N a s t o p k a 1971, 62–79, 131–143.

Kiek tolėliau ten pat dar kartą giriamas, tiksliau, idealizuojamas Algirdas Brazauskas, kuris esą veikęs kaip kolchozų ir sovchozų turto išsaugojimo garantas Lietuvoje ir nebijojęs dėl to būti apšauktas „raudonuoju baronu“ [*sarkanais barons*] (Ibid., 138).

Akivaizdu, kad Lietuvos, lietuvių vaizdinys idealizuotai kuriamas ant romantizmo tradicijos pamatų, tačiau kuriamas jungiant, iš pirmo žvilgsnio atrodytų, tarpusavyje visiškai nejunglius segmentus: baltiškąją bendrystę, didingą ir latvių žemėms palankią Lietuvos politiką viduramžiais, katalikybę (net „apgaulingąją“ jos variantą!), apsukrų prekybinį verslumą, (po)komunistinį mentalitetą, posovietinę „diplomatiją“. Tokia absoliuti imagologinio pobūdžio eklektika, suprantama, gali būti paremta tik stilistine – poetine, iš dalies gal eseistine – logika, kuria ir yra kliaujamasi, nes kitomis loginėmis matricomis ją pagrįsti būtų nepaprastai keblu ar net iš viso neįmanoma. Tiesa, lieka neaišku, kiek tai jaučia latvių skaitytojas.

Priešingos tendencijos, t. y. latviškosios pusės pranašumų išryškinimas prieš lietuviškąją, kaip jau sakytą, yra retesnės, ne tokios išplėtotos, ne tokios konceptualios, bet jų *Palietuvėlėje* irgi netrūksta. Netrūksta epizodų, kuriuose lietuvių ar Lietuvos vaizdinys šiek tiek sumenkinamas, pašiepiamas, kartais netgi kriminalizuojamas.

Pavyzdžiui, pašiepiamos lietuvių pastangos tam tikras teritorijas, kurias latviai laiko istoriškai savomis ar iš dalies savomis, traktuoti kaip visiškai lietuviškas, o kartais – net kaip tam tikrus senus lietuviybės simbolius. Taip neva nutikę su Stelmuže ir joje augančiu ilgaamžiu Stelmužės ąžuolu, kurių net pavadinimas esąs latviškas: „Stelmuizos [*Stelmuižas*] bažnyčia pastatyta 1650 metais latvių meistrų rankomis <...>. Čia pat ir didysis Stelmuizos ąžuolas, kuris Lietuvoje paverstas vienu iš valstybės simbolių: jam lietuvių poetai yra paskyrę eilių, jis vaizduojamas ant lietuviškų pašto ženklų, nors dar iki prieškario metų aplink jį skambėjo tik latvių kalba [*kaut gan līdz pirmskara gadiem tam riņķī skanēja vien latviešu valoda*]“ (Ibid., 586).

Panašią, tik švelnesnę, kartais vos pastebimą nuoskaudą galima justi ir dėl nedidelės pajūrio teritorijos, kuri XIX a.–XX a. pradžioje priklausė Kuršo (Kurlandijos) gubernijai, ypač dėl Būtingės ir Šventosios gyvenviečių sulietuvėjimo (žr. ibid., 14–25, 376, 485–494). Konstatuojama, kad Latvijos ir Lietuvos valstybės siena XX a. pradžioje nustatyta teisingai, remiantis tarptautinės teisės reikalavimais ir standartais, tačiau vis viena apgailestaujama, kad „Palangos ir Šventosios žemėse latvių kalbos daugiau nebėra“ (Ibid., 494)⁴. Kitaip tariant, bendrajame Lie-

⁴ Panašių apgailestavimo gaidų galima aptikti ir kitur: „Mūsų dienomis Būtingės ir Šventosios kaimai [*ciemi*], esantys Lietuvos šiaurės vakaruose prie Baltijos jūros, yra įtraukti į Palangos miesto teritoriją ir sudaro kompaktišką latvių apgyventą teritoriją už Latvijos sienų. Per keturias kartas po Latvijos ir Lietuvos sienos konvencijos sudarymo 1921 m. kovo 20 dieną palaipsniui pasikeitė šių gyventojų nacionalinė, kultūrinė ir lingvistinė priklausomybė arba identitetas [*pakāpeniski izmainās šo iedzīvotāju nacionālā, kultūras un lingvistiskā piederība jeb identitāte*]. Būtingės ir Šventosios latvių bendruomenės identiteto kaita saistytina su daugeliu procesų, vykusiu visuomenėje“ (S t r a u p e n i e c e 2012, 3).

tuvos vaizdinyje specialiai išskiriamos buvusio latviškumo „salos“, svarstant, kad jos XXI a. Lietuvoje, knygos autorių požiūriu, nėra adekvačiai suvokiamos, įvertinamos ir įprasminamos.

Ironizuojami ir neadekvatūs, perdėti lietuvių pusės veiksmai saugant iki įstojimo į ES buvusią valstybės sieną, pajuokiant, šaržuojant lietuvių pasienio tarnybų pareigūno tipą. Pavyzdžiui, palietuvės gyventojai latviai sulaikomi meškeriojantys, nes Šventosios upėje, kurios viduriu ėjo siena, per toli įbrido gaudydami „ešeriokus“ (Ibid., 26). Kitas pasakojimas apie dar kurioziškesnius nutikimus:

Giminystės ryšiai tarp latvių ir lietuvių čia [Nygrandės (*Nigrande*) apylinkėse] yra tvirti. Kai atsikūrusios valstybės perdėtai uoliai iš abiejų pusių metėsi saugoti savo sieną, giminėms abiejose pusėse teko išgyventi ir tokių situacijų, kurios buvo vertos režisieriaus Luis'o Buñuelio filmų. Ligita Kienė [*Ligita Kienė*] prisimena, kad, važiuojant į laidotuves anapus sienos, lietuvių pasienietis pradėjo badyti laidotuvių vainiką. Esą sykį atsitikę ir taip, kad lietuvių pasienietis karste kilnojo kūną, žiūrėdamas, ar tik ten nėra kažkas po juo paslėpta (Ibid., 156).

Palietuvėlėje ne kartą iškyla apibendrintas lietuvių kaip vagių, plėšikų paveikslas. Pasienio gyventojai kalba apie tai, kad užklydėliai iš Lietuvos tave apsuks, apšvarins ir „pradings atgal Lietuvoje“, o vienas knygos autorių prisipažįsta: „Tai nėra pirmas kartas, kada pasienyje girdžiu pasakojimus apie vagis lietuvius“ (Ibid., 156, 377). Tarsi dėsninga, kad pats žiauriausias knygoje pristatomas palietuvės plėšikas, žmogžudys irgi yra lietuvis. Glaustai apibūdinamas jo nuožmumas, lyginant jį su Latvijos kriminalistikos istorijoje pagarsėjusiu legendiniu plėšiku recidyvistu Ansiu Albertu Kaupėnu (*Ansis Alberts Kaupēns*, 1895–1927), kiek detaliau aprašomas profesionalus, išmoningas jo sulaikymas (žr. *ibid.*, 310–312).

Taigi lietuvio paveikslas perteikiamas itin plačiu spektru: nuo poetiško romanizavimo iki detektyviško kriminalizavimo.

Išvados

Imanto ir Rimanto Zieduonių knyga *Palietuvėlė* priklauso Silvestro Gaižiūno išskirtajai Latvijos ir Lietuvos paribio literatūros paradigmui ir didžia dalimi funkcionuoja pastarojoje kaip savitas jos metatekstas: abu autoriai įvairiais būdais integruoja, reflektuoja ankstesnius šios tradicijos kūrinius, veikalus, pateikia nuorodas, aliuzijas į juos.

Pati *Palietuvė (Leišmale, Leišmalė)* knygoje aprašoma ir traktuojama kaip savita Latvijos teritorija, kuri turi tam tikrą vientiso regiono bruožą, su kuriuo vietiniai gyventojai tapatinasi daugiausia subjektyviai, emociškai. Kaip vienas svarbiausių tekste ir potekstėje figūruojančių objektyvių šio regiono vientisumo dėmenų yra nuolatos juntama, tik toli gražu ne visada tiesiogiai aktualizuojama Lietuvos artuma.

Lietuvių ir Lietuvos vaizdiniai knygoje iškyla pirmiausia teritoriniame (geografiniame) ir istoriniame kontekstuose. Vienas pačių reikšmingiausių, populiariausių vaizdinių (*leišu nabags*), turint omenyje ilgametę jo tradiciją ir stereotipizaciją tiek

latvių literatūroje, kultūroje, tiek ir neformaliojoje komunikacijoje, Zieduonių yra radikaliai revizuojamas, dekonstruojamas.

Apžvelgiant minėtųjų vaizdinių visumą, akivaizdu, kad dauguma jų yra pozityvūs, stebima tendencija lietuvius ir Lietuvą – ypač kalbant apie senovę, viduramžius ir apie sovietinius bei posovietinius laikus – idealizuoti, romantizuoti. Tačiau dalis vertinimų yra priešingi: lietuviai dėl vienokių ar kitokių priežasčių pašiepiami, sulaukia tam tikrų nepalankių apibendrinančių charakteristikų. Vis dėlto visais atvejais į juos žvelgiama kaip į etninius saviškius, nors ir kitokius saviškius.

Literatūra

- 300.000LĀ 1926 – “300.000 latvju ārzemēs!”, *Latvji Ārzemēs*: Latvju Kultūras Veicināšanas un Palīdzības biedrības latvjiem ārzemēs orgāns, Nr. 1–2, 7.
- B u t k u s 2018 – Vigmantas Butkus, “The Self-image of the Latvians and the Image of the Lithuanians in the Book *Leišmalīte* by Imants and Rimants Ziedonis”, *Imagology Profiles: The Dynamics of National Imagery in Literature*, ed. by Laura Laurušaitė, Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 94–107.
- DLKŽ – *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* [prieiga internete: <<http://lkiis.lki.lt/home>>, žiūrėta 2020-09-04].
- G a i ž i ū n a s 1989 – Silvestras Gaižiūnas, *Kultūros tradicijos baltų literatūrose: XX a. paralelės ir kontaktai*, Vilnius: Vaga.
- G a i ž ū n s 1990 – Silvestrs Gaižūns, “Ādolfs Erss un Lietuva”, Ādolfs Erss, *Muižnieki*: Romāns, Rīga: Zinātne, 39–45.
- L a u r u š a i t ė 2019 – Laura Laurušaitė, *Literatūra, mobilumas, imago: lietuvių ir latvių XXI a. (e)migracijos patirtys*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- LKA – „Lietuva kitų akimis: aštriadančių ir vienakojų lesbiečių kraštas, kuriame iš bado mintama arkliena“, *www.15min.lt* [prieiga internete: <<https://www.15min.lt/naujiena/laisvalaikis/ivairenybes/lietuva-kitu-akimis-61-133077?copied>>, žiūrėta 2020-10-11].
- LKŽ – *Lietuvių kalbos žodynas* [prieiga internete: <<http://www.lkz.lt/?zodis=palatv%-C4%97&lns=-1&les=-1&id=22039890000>>, žiūrėta 2020-09-04].
- MLVV – *Mūsdienu latviešu valodas vārdnīca*, red. Ieva Zuicena, Anitra Roze [prieiga internete: <<https://tezaurs.lv/mlvv/#/sv/lei%C5%A1male>>, žiūrėta 2020-09-04].
- N a s t o p k a 1971 – Kęstutis Nastopka, *Lietuvių ir latvių literatūrų ryšiai*, Vilnius: Vaga.
- N o r e i k a i t ė 2020 – Aukšė Noreikaitė, *Lietuvos ir Latvijos paribys: etninio tapatumo raiška XX a.–XXI a. pradžioje*: daktaro disertacija, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- S t r a u p e n i e c e 2012 – Daiga Straupeniece, *Sventājas latviešu valoda – statika un dinamika*: Promocijas darbs filoloģijas doktora grāda iegūšanai valodniecības zinātņu nozares latviešu diahroniskās valodniecības apakšnozarē, Liepāja: Liepājas Universitāte.
- Ś w i d e r s k a 2001 – Malgorzata Świdorska, *Studien zur literaturwissenschaftlichen Imagologie. Das literarische Werk F. M. Dostoevskijs aus imagologischer Sicht mit besonderer Berücksichtigung der Darstellung Polens*, München: Sagner.
- Z i e d o ņ i 2012 – Imants Ziedonis, Rimants Ziedonis, *Leišmalīte*, Rīga: Zvaigzne ABC.

Vigmantas Butkus

Lietuva ir lietuviai Imanto ir Rimanto Zieduonių knygoje *Palietuvėlė (Leišmalītė)*

S a n t r a u k a

Pagrindinės sąvokos: *imagologija, paribio literatūra, palietuvė, lietuvių ir Lietuvos vaizdinys.*

Vieno žymiausių Latvijos rašytojų Imanto Zieduonio (*Imants Ziedonis*, 1933–2013) kartu su sūnumi rašytoju Rimantu Zieduoniu (*Rimants Ziedonis*, g. 1962) parengta kultūrologinės publicistikos, eseistikos knyga *Palietuvėlė (Leišmalītė)*, 2012) yra skirta specifiniam beveik 600 km ilgio Latvijos pasienio regionui, kuris įvardijamas latvišku žodžiu *leišmale* ('palietuvys', 'palietuvė'). Šis žodis Latvijoje yra ir daug dažnesnis, ir daug funkcionalesnis už lietuviškus analogus, skirtus įvardyti šios pusės pasieniui: „palatvijys“, „palatvė“.

Analizuojamoje knygoje neišvengiamai daug dėmesio skiriama lietuviams, Lietuvai bei įvairiapusiams santykiams tarp abiejų etnolingvistiškai giminiškų baltų tautų, tarp abiejų valstybių. Straipsnyje kaip metodologiniu pagrindu remiamasi klasikiniu literatūrologinės komparatyvinės imagologijos principu analizuoti vienos šalies ar kokių nors jos elementų įvaizdį kitos šalies literatūroje, mene, kultūroje. Remiantis šiuo principu, žvalgoma, kokie Lietuvos ir lietuvių vaizdiniai išryškėja knygoje *Palietuvėlė*: tiek vaizdiniai, matomi ir vertinami iš palietuvės (*leišmale*) regiono pozicijų, t. y. pasienio gyventojų latvių, tapusių knygos „personažais“, akimis; tiek vaizdiniai, matomi ir vertinami per palietuvės prizmę, t. y. pačių knygų autorių, pasakotojų akimis.

Atkreipiamas dėmesys ne tik į pačius vaizdinius, bet ir į jų susidarymo istoriją, funkcionavimą, keitimosi dinamiką, į jų emocinį ar kitokį vertinimą, į pačius įvairiausių jų kontekstus: istorinius, politinius, ekonominius, prekybinius, kultūrinius, administracinius, net elementarius buitinius ar kriminalinius. Atskirai trumpai charakterizuojami „persiliejantys“ variantai: įvairios situacinės ir pastovesnės latvių ir lietuvių vaizdinių jungtys baltiško, kalbų giminingumo pagrindu.

Imagologiškai dėsningai lietuvių, Lietuvos vaizdiniai knygoje *Palietuvėlė* formuojasi palyginimo pagrindu, kai sėvos latviškos realijos vertinamos analogiškų lietuviškų realijų fone. Yra laužomi kai kurie istorinėje-kultūrinėje latvių atmintyje nusistovėję stereotipiniai lietuvių įvaizdžiai, perkeičiant juos į priešingos reikšmės įvaizdžius. Apskritai knygoje vyrauja subjektyviomis patirtimis, asmeniniais įsivaizdavimais paremta lietuvių, Lietuvos vaizdinio idealizacija, nors netrūksta ir jo pašiepimo, kritiško požiūrio.

Vigmantas Butkus

**Lithuania and Lithuanians in Imants and Rimants Ziedonis' Book
*Leišmalīte***

S u m m a r y

Keywords: *imagology, borderland literature, Latvian–Lithuanian borderland (Leišmalīte), image of Lithuanians and Lithuania.*

The book of cultural journalism and essays, *Leišmalīte* ('Latvian–Lithuanian Borderland') (2012), by one of the most outstanding Latvian writers Imants Ziedonis (1933–2013) and his son Rimants Ziedonis (b. 1962) is dedicated to a specific Latvian region that lies at the border stretching for 600 km, named by a Latvian word *leišmale* ('Latvian–Lithuanian borderland'). In Latvia, this word is much more frequently used and is more functional than its Lithuanian analogues meant to name the borderland on this side: "palatvijys", "palatvė" ('Lithuanian–Latvian borderland').

Inevitably, the book under analysis focuses on Lithuanians, Lithuania and diverse relationships between both ethno-linguistically kin nations of the Balts, i.e. both states. The article grounds on the classical principle of comparative literary imagology as a methodological approach to analyse an image of one country or its several elements reflected in literature, art, culture of another country. Referring to this principle, images of Lithuania and Lithuanians are explored in the book *Palietuvėlė*: both the images which are seen and assessed from the viewpoint of the Latvian–Lithuanian borderland region (*leišmale*), i.e. through the eyes of Latvian borderland inhabitants who became the "characters" of the book, and the images which are seen and assessed through the prism of the Latvian–Lithuanian borderland region, i.e. through the eyes of the authors of the book, the narrators.

Attention is paid not only to the images but also to the story of their formation, functioning, dynamics of changes, their emotional or other kind of evaluation, their highly diverse contexts: historical, political, economic, commercial, cultural, administrative, even elementary domestic or criminal ones. The "communicating" variants are briefly characterised as specific instances: various situational and more stable connections of images based on the characteristic features of the Balts, their kin languages.

The images of Lithuanians, Lithuania are being regularly formed in the book *Palietuvėlė* in the imagological manner based on comparison, when own, Latvian, realia are assessed at the background of analogous Lithuanian realia. Some stereotypical images of a Lithuanian person established in the historical-cultural memory of Latvians are being broken by substituting them with the images bearing an opposite meaning. In general, idealisation of the image of Lithuanians, Lithuania based on subjective experiences, personal imagination prevails in the book, even though there is also a mocking, critical point of view present.

V i g m a n t a s B U T K U S
Naujosios literatūros skyrius
Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas
Antakalnio g. 6
LT-10308 Vilnius
[vigmantas.butkus@gmail.com]

Straipsnis gautas 2020 m. lapkričio 12 d., priimta 2020 m. lapkričio 20 d.
Received 12 November 2020, accepted 20 November 2020.